

Ján Čomaj

SLOVENSKÉ BLUDY A BLUDISKÁ

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV

Ján Čomaj

SLOVENSKÉ BLUDY A BLUDISKÁ

Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

Copyright © Ján Čomaj 2012
Cover design © Anna Chovanová 2012
© Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov,
spol. s r. o., Bratislava 2012
e-mail: vsss@stonline.sk
<http://www.vsss.sk>

Vyšlo s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR
a Literárneho fondu

VYDAVATELSTVO
SPOLKU SLOVENSKÝCH SPISOVATEĽOV, spol. s r. o.

Ján Čomaj: Slovenské bludy a bludiská
Zodpovedná redaktorka: Marta Činovská
Obálka: Anna Chovanová
Sadzba: Anna Chovanová
Prvé vydanie
Tlač: PM Turany

ISBN 978-80-8061-626-7

ČOMAJOU LABYRINTY NÁŠHO SVETA

Som spolu s Herakleitom presvedčený o nemožnosti dvakrát vstúpiť do tej istej rieky. Súhlasím však s Jánom Čomajom, že sa v tej istej rieke môžeme pri troche šťastia aj osviežiť. Preto sa oplatí čitateľovi sledovať jeho reflexie o šesťdesiatych rokoch i o našej súčasnej mizérii, ktorými začal svoje nanajvýš aktuálne úvahy o našej súčasnosti. Keď sme do nej vchádzali, všeličo vari mohlo dopadnúť aj inak, keby sme sa nespoliehali len na časovo obmedzené politické gestá a keby naši rýchlo kvasení politici neboli z predchádzajúcej doby naraz spálili „suché“ s „mokrým“. O mnohé by sme sa dnes mohli oprieť, mnohé by sme mohli urobiť inak a možno by sme boli viac i úprimnejšie schopní vnímať problémy i úspechy vlastného spoločenstva, teda štátu.

Práve z tohto aspektu nám autor ponúka hneď v úvode malú rekapituláciu spoločenskej atmosféry šesťdesiatych rokov uplynulého storočia. Hoci sa práve šesťdesiate roky nezačínali ani náhodou brilantne. Na ich počiatku totiž stojí karibská kríza. Od Hirošimy bolo ľudstvo azda najbližšie k jadrovej katastrofe. A je celkom možné, že práve tento zlomový bod v politickej „zodpovednosti“ spôsobil vo vedomí nielen politikov, ale aj intelektuálov, študentov, v širokej verejnosti čosi, čo celosvetovo, ale aj vo vedomí človeka tohto obdobia, naštartovalo a zdynamizovalo procesy, ktoré sa inak vliekli celé desaťročia. Vtedajšie Československo a v rámci neho práve Slovensko sa zrazu ukázalo ako pripravené zúročiť takmer všetko, čo vkladalo do svojich intelektuálnych kapacít. A okrem spisovateľov pôsobiacich vo vtedajšom Kultúrnom živote, našla táto „výzva“ doby pripravených

skvelých novinárov – reportérov vtedajšej Smeny. Nebudem opakovať notoricky známe mená, musím v tejto súvislosti len poznamenať, že tak ako G. Gryzlov, Roman Kaliský, Pavol Števček, Jozef Bob, Slávo Kalný, Bohuslav Chňoupek, alebo Milan Vároš patrili k nim aj Ján Čomaj. Už takáto priam historicky – osudová filiácia dáva autorovi prítomnej knižky vážnu kvalifikovanosť pýtať sa v súvislosti so šesťdesiatymi rokmi uplynulého storočia, kedy, kde a ako sme na ceste k prítomnosti stihli toľko vecí nielen zašantročiť, ale aj pokaziť. Niektoré aj celkom neobnoviteľne!

Azda na prvom mieste by sme mohli uviesť (ne)ľahostajnosť k ľudskému osudu a príchynosť k bytiu vlastného štátu. Bez týchto dvoch fenoménov sa nám naozaj priam pod nohami stráca zem, menia sa Tatry na nepoznanie a tí, čo naše veľhory skupujú, devastujú ich rovnako, ako tí, čo ich navonok bombasticky ochraňujú, ale v skutočnosti bez akejkoľvek ozajstnej zodpovednosti pľundrujú. A samozrejme, všetko sa to uskutočňuje ruka v ruke s devastáciou školstva, ktoré aktuálne a sústavne prežíva nové a nové reformy, no zároveň produkuje čoraz viac nevzdelaných absolventov. Naozaj, čo minister, to reformátor! Lenže, to je len moja poznámka na okraj, lebo Čomaj sa školstvu venuje na dostatočnej ploche, chcem povedať: škola nemá byť prečo demokratická alebo sústavne reformovaná, škola má poskytnúť kvalitné vzdelanie. Pozrel sa už niekto na najlepšie anglické vzdelávacie ústavy a vyvodil z toho nejaké dôsledky pre prax?

Napokon nie je to bežné ani v iných oblastiach ľudskej činnosti. Čomaj navyše ako skúsený autor problematické body našej všeobecnej mizérie decentne tlmí. Je kritický, ale nechce už dosť rozloženú a sociálne diferencovanú populáciu ešte aj deptať. Vie, že nedvižnosť našich politikov je takmer taká veľká ako ich ľahostajnosť k osudu voličov medzi voľbami. Musí vedieť, určite vie, že podiel politických strán na demontáži štátu je zaručene vyšší ako podiel na jeho výstavbe, keby to bolo inak, nemohli by sme stále vzdychať po zahraničných investoroch na všetko. Zostáva nám ešte trochu zeme, a budú mať veľa šťastia tí, čo ich stihne prikryť ako slovenská. Lebo už nič iné nemáme na predaj.

Aj preto je veľmi prípadná na záver Krylova pieseň o demokracii. Je to napriek všetkému knižka povzbudzujúca. Minimálne v tom základnom na čo nás upozorňuje: nesmieme byť ľahostajní ani k sebe, ani k svojim blíždym, inak sa odcudzíme aj sami sebe. Minimálne tak ako sme sa odcudzili alebo odcudzujeme vlastnému štátu. Ale štát nie sú iba politici. Oni len na ňom najviac parazitujú v záujme majiteľov bánk a veľkých finančných skupín. Taký je stav sveta.

Autorova záverečná kapitola (Príde kapitalizmus s ľudskou tvárou?) azda chce v záujme nedeľstváneho vyznenia naliať do človeka našej doby trochu optimizmu. A je dobre, že chce... Musím však v dobrom aj autorovi, aj čitateľovi poctivo povedať: podľa môjho názoru ziskuchtivosť a peniaze nemajú tvár!

Má ju však táto knižka a jej autor. Má ju aj čitateľ, ktorý po nej siahne, lebo patrí k rodu neľahostajných. A táto neľahostajnosť sa mi vidí činorodá. Takmer v celosvetovom priestore ju vygenerovali šesťdesiate roky. V tomto zmysle môže byť ich odkaz vážny. A to sa týka aj tejto knihy...

JÁN TUŽINSKÝ

TROCHU NOSTALGIE, ŠTIPKA NÁDEJE

Azda k nijakému obdobiu sa staršia generácia tak rada a často nevracia, ako k šesťdesiatym rokom minulého storočia. A nie iba u nás, podobne je to aj inde vo svete, najčastejšie však v krajinách Európy. Ako by to zvláštne desaťročie malo v sebe nejaký čarovný magnet, ktorý priťahuje ľudí síce staršieho dátum narodenia, ale veľkého vekového rozmedzia: od zreých päťdesiatnikov, ktorí v tom čase mutovali, až po striebrovlasých matuzalemov, čo už vtedy zasahovali do spoločenského diania, umeleckých prúdov i excesov, možno aj do politiky, alebo boli aspoň dospelí a každý svojím spôsobom a podielom poznačil zvláštny charakter toho bájnneho desaťročia. Muselo to tak byť, lebo ak je reč o šesťdesiatych rokoch, všetkým bez rozdielu sa z ničoho nič zaiskrí v očiach kúsok mladosti.

Z čoho vyplýva alebo v čom väzí príťažlivosť, či dokonca čaro tohto dávnomínulého desaťročia? (Nečudujte sa, že ho takto nazývam, že mu dávam epiteton plusquamperfektu. Pre dnešnú mládež sú šesťdesiate roky časom naozaj dávnomínulým, vzdialeným rovnako, ako bola pre povojnovú mládež bitka na Piave, ak nie ešte viac, lebo čas medzitým nabral celkom iné tempo.

Pre nás Slovákov, vlastne pre všetkých občanov bývalého Československa, je istotne pohnútkou k návratu mysle do oných čias výrazná, hoci už zväčša bagatelizovaná alebo aspoň nedoceňovaná zmena spoločenskej klímy, ktorú bolo cítiť od prvých rokov nezabudnuteľného Desaťročia. Ľuďom sa zrazu lepšie dýchalo, ako sa dýcha človeku po búrke, keď je ovzdušie zrazu bezprašné a nasýtené ozónom, alebo v májový podvečer, keď sa spara vy-

tratí a z vrchov vane až dovnútra mesta sviežosť a trochu aj korenistá vôňa lesov a lúk.

Otepľovanie dovtedy mrazivého ovzdušia sa začalo už na počiatku šesťdesiatych rokov, najmä na Slovensku to tak bolo, gradovalo z roka na rok a vyvrcholilo v roku 1968. V januári padla všemocnosť obmedzeného gubernátora Kremľa Antonína Novotného. Na jar nové vedenie strany a štátu na čele s Alexandrom Dubčekom, do Januára 68 vedúcou osobnosťou slovenských progresívnych síl, prijalo zásady prestavby spoločnosti, tzv. Akčný program, ktorý sa o. i. začal prejavovať už v najbližších dňoch a týždňoch nesmelou, ale predsa len zreteľnou demokratizáciou spoločnosti, nedôslednou, ale predsa len viditeľnou snahou odčiniť zvrhlosť režimu, postupnou, hoci aj neúplnou rehabilitáciou postihnutých ľudí, opatrnými, ale predsa len zreteľnými zmenami v ekonomike, ktoré sa mali prejaviť v ďalšom desaťročí. Žiaľ, celý ten nádejný vývoj vyvrcholil nocou z 20. na 21. augusta, keď do krajiny zo všetkých strán vtrhlo pol milióna cudzích vojsk.

Oživovanie spomienok na šesťdesiate roky má istotne aj veľa iných príčin a súvislostí, nielen našich, ale európskych či svetových rozmerov. Avšak pre nás, čo sme v tých rokoch žili na tomto fliačiku planéty, je august 68 vždy akýmsi spúšťačom spomienok na celé to zaujímavé a svojím spôsobom aj dojímavé desaťročie. Uvedomil som si to aj nedávno, keď som v smokoveckom domove spisovateľov dorábal knihu skutočných príbehov a reportér Markízy Marek Vnenčák ma požiadal o rozhovor na tému Alweg, ako vzniklo masové hnutie podporiť výstavbu monorailovej nadzemnej železnice v Tatrách a čo všetko s tým súviselo. Predtým mi premietol filmový zostrih záberov autorov víťaznej štúdie zo súťaže na dopravno-ekonomické riešenie Vysokých Tatier, poradu v redakcii Smena, keď sa rozhodovalo, aký priestor tomuto progresívnemu projektu budeme venovať, až po tlačovú konferenciu s vtedajším ministrom dopravy Aloisom Indrom, ktorý sa o niekoľko mesiacov podľa moskovských predstáv mal stať novým gubernátorom pokoreného Československa a šéfom tzv. revolučnej robotnícko – roľníckej vlády. Nahrávanie muselo minútku počkať. Na záberoch bolo pri-